

7.6.2022

EOAK/7822/2021

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Tarkastaja Antti Perälä

POLIISIN MENETTELY

1 KANTELU

Kantelija arvosteli kohteluaan Espoon poliisivankilassa.

Kantelijan mukaan hänet otettiin kiinni ja tuotiin Espoon pääpoliisiasemalle perättömän rattijuopumusepäilyn perusteella 10.11.2021. Kantelija kiisti syyllistyneensä rattijuopumukseen, koska hän kertomansa mukaan joi alkoholia vasta ajon jälkeen. Tämän vuoksi hän kantelussaan vaati, että perätön syyte tätä koskien kumotaan.

Kantelijan mukaan hän ei saanut sellissä ollessaan lääkkeitä eikä apua tunteja kestäneistä avunpyynnöistä huolimatta, eikä hän saanut olla sellistä yhteydessä perheeseensä; erityisesti vaimoonsa, joka on lääkäri. Kantelija arvosteli sitä, että henkilökunta jätti huomioimatta hänen sairautensa, joista hän kantelussaan mainitsee masennuksen, vakavan ahdistuksen, paniikkioireet ja unettomuuden.

2 SELVITYS

2.1 Poliisilta saatu asiakirjaselvitys

Länsi-Uudenmaan poliisilta saatiin asiaan liittyvä tutkintailmoitus - - -, sekä kirjaus kantelijan kiinniotosta - - -. Tutkintailmoituksen mukaan kantelijaa on epäilty törkeästä rattijuopumuksesta ja liikenneturvallisuuden vaarantamisesta. Samat rikosnimikkeet on myös kirjattu kiinnioton perusteiksi.

Tutkintailmoituksen mukaan poliisipartio tapasi kantelijan istumassa ojaan ajamansa auton takakontin päällä ja hän puhalsi seulonta-alkometriin 0,85mg/l lukemat. Kantelija kuljetettiin Kirkkonummen terveysasemalle verikoetta varten, josta edelleen Espoon pääpoliisiasemalle odottamaan toista verikoetta. Kiinniottopöytäkirjan mukaan komisario A päätti yhteydenpidonrajoituksesta, jonka mukaan kantelija sai kiinniotettuna olla yhteydessä vain avustajaansa.

Kantelija otettiin kiinni 10.11.2021 klo 13.40 ja hän pääsi vapaaksi seuraavana päivänä kuulustelun jälkeen klo 11.20. Hänen vapaudenmenetyksensä kesti siis noin 22 tuntia.

2.2 Poliisilta saadut selvitykset

2.2.1 Vanhempi konstaapeli B

Vanhempi konstaapeli B kertoo olleensa päivävuorossa ja partion saaneen tehtävän epäilystä rattijuoposta Inkooseen. Tehtäväpaikalla partio on tavannut kantelijan, ja hänet on käytetty verikokeissa, otettu päivystävän komisarion päätöksellä kiinni ja toimitettu Espoon poliisivankilaan. Kantelijalle on poliisivankilalla suoritettu tarkastus ja kiinniottopöytäkirjaan on kirjattu Kela-kortissa ollut terveystieto. Muita sairauksia B ei muista kantelijan kysyttäessä kertoneen.

2.2.2 Ylivartija C ja vartija D

Ylivartija C ja vartija D kertovat olleensa työvuorossa 10.11.2021 Espoon poliisivankilassa klo 7.00 - 19.30. He eivät muista, että kantelijan kiinniottoon olisi liittynyt työvuoron aikana mitään poikkeavaa. Varmuutta siitä, oliko kantelija kertonut sairauksistaan ei heidän mukaansa ole, mutta kantelijan Kela-kortissa oleva tieto sairauksista on kirjattu, koska kyseiset tiedot tarkistetaan aina, jos asiakkaalla on Kela-kortti mukana. Vartijoiden kertoman mukaan on mahdotonta muistaa, oliko kantelija ottanut työvuoron aikana yhteyttä sellikutsujärjestelmään sairauksiinsa liittyen, koska työvuoron aikana sellikutsuja kiinniotetuilta voi tulla kymmeniä tai jopa satoja.

2.2.3 Vartija E

Vartija E kertoo olleensa työvuorossa (yövuoro) 10.11.2021 Espoon poliisivankilassa klo 19.00 alkaen. Kantelija oli vuoron aikana valittanut voinnistaan ollessaan kiinniotettuna rikoksesta epäiltyjen puolella. Muutaman yhteydenoton jälkeen kantelijan vointia oli käyty E:n mukaan tarkistamassa yhdessä toisen vartijan kanssa ja kantelija oli tuolloin valittanut paniikkihäiriöitä ja ahdistuneisuutta, sekä vaatinut päästä sairaalaan. Vartijat olivat päättäneet siirtää kantelijan päihtyneiden kiinniotettujen puolelle, jotta hänen terveydentilaansa voidaan seurata. Kun kantelija oli sijoitettu kameravalvottuun tilaan, hänelle oli kerrottu, että vartijat soittavat ambulanssin paikalle tarkistamaan ja arvioimaan hänen kuntonsa. Ambulanssi oli tutkinut kantelijan 10.11.2021 klo 21.35 ja tämä on kirjattu tarkkailupöytäkirjaan. Ensihoito oli tarkastuksen suoritettuaan kertonut, että kantelijaa voidaan säilyttää poliisin tiloissa valvonnan alla ja ettei hänen terveydentilansa tätä estä. E toteaa vielä, että tarkkailuun sijoitettavaa henkilöä valvotaan kameralla, tarkastuskierroksilla ja kutsujärjestelmän (puheyhteys) kautta.

Totean, että poliisilaitoksen mukaan vartija F on ilmoittanut E:n selvityksen vastaavan myös hänen käsitystään tapahtumien kulusta.

2.2.4 Komisario A

Komisario A kertoo olleensa yleisjohtajana Länsi-Uudenmaan poliisilaitoksella 10.11.2021 ja saaneensa tiedon klo 13.50, että kantelija oli hälytystehtävän yhteydessä tavoitettu ja että tätä oli syytä epäillä törkeästä rattijuopumuksesta. Poliisi ei ollut tavannut kantelijaa ajossa, vaan rikosepäily perustui silminnäkijän kertomukseen. A mainitsee, että oli huomioitava väite alkoholin nauttimisesta ajon jälkeen. A toteaa myös kantelijan voineen vapaana ollessaan vaikuttaa mm. todistajien kertomuksiin, joten hän on yleisjohtajana nähnyt välttämättömäksi ottaa kantelijan rikoksesta epäiltyä pakkokeinolain mukaan kiinni ja rajoittaa myös yhteydenpitoa.

Lisälausunnossaan A on todennut, että ”pätökseni kiinniotosta ja yhteydenpidon rajoittamisesta perustui tarpeeseen itse teon selvittämiseen. Eli kuten omassa selvityksessäni kirjasin, henkilö väittää usein kuljettajana toimineen jonkun muun henkilön (joka olisi poistunut paikalta ennen poliisin saapumista). Epäiltyhän tässäkin tapauksessa kiisti tapahtumapaikalla ajaneensa autoa.”

2.3 Hälytys- ja valvontasektorin lausunto

Länsi-Uudenmaan poliisilaitoksen hälytys- ja valvontasektorin antamassa lausunnossa todetaan, että kantelija oli saanut sellaisen terveyden- ja sairaanhoidon, jota laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta edellyttää. Lisäksi on todettu, että tapahtumapaikalla oli pyritty selvittämään, oliko kantelija ollut ajon aikana ajoneuvossa yksin. Koska vastaavanlaisissa tapauksissa epäilty esittää usein jälkikäteen väitteen siitä, että ajoneuvoa on kuljettanut joku toinen henkilö, oli välttämätöntä esitutkinnan alkuvaiheessa estää epäillyn yhteydenpito myös lähiomaisiin.

2.4 Länsi-Uudenmaan poliisilaitoksen lausunto ja sen täydennys

Poliisilaitoksen lausunnossa todetaan, että kantelija sijoitettiin 10.11.2021 klo 15.15 pakkokeinolain nojalla vapautensa menettäneiden säilytystilaan. Säilytystilaan sijoittamisen yhteydessä hänelle on tehty tulotarkastus, jossa todettiin henkilöllisyys, mukana ollut omaisuus ja selvitettiin sairaudet sekä vammat. Kela-kortissa merkityt sairaudet on kirjattu kiinniottolomakkeelle. Poliisilaitoksen näkemyksen mukaan säilytystilaan sijoittamisen yhteydessä tulotarkastus on tapahtunut lain tarkoittamalla tavalla. Poliisilaitos katsoo, että vartijat ovat toimineet lain edellyttämällä tavalla myös siirtäessään kantelijan tarkkailuun ja kun paikalle hälytetyn ambulanssin henkilökunta on tutkinut hänen terveydentilansa.

Yhteydenpitorajoituksen osalta poliisilaitos toteaa lausunnossaan, että poliisin tutkittavana on ollut rattijuopumusrikos, jossa usein esitetään väite jälkinauttimisesta. Tapahtumapaikalla on pyritty selvittämään, onko - - - ollut ajon aikana ajoneuvossa yksin.

Poliisilaitos toteaa olevan selvää, että tällaisessa tapauksessa yhteydenpito pakkokeinolain 4 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettussa tapauksessa muuhun henkilöön olisi vaarantanut kiinniottamisen tarkoituksen.

Lisälausunnossaan poliisilaitos on todennut, että ”epäiltyhän tässäkin tapauksessa kiisti tapahtumapaikalla ajaneensa autoa. Siksi poliisilaitos pitää oikeana menettelynä sitä, että hyvin rajallisen ajan esitutkinnan alkuvaiheessa voidaan sellaisessa rattijuopumustapauksessa, jossa henkilö väittää kuljettajana toimineen jonkun muun henkilön, määrätä lähiomaiseen täydellinen yhteydenpitorajoitus. Tämän muun henkilön toimimisen kuljettajana esitettävän väitteen pois sulkemiseksi tarvittava tutkinta-aika on poliisilaitoksen käsityksen mukaan se ajanjakso, jolloin voidaan katsoa olevan olemassa lain tarkoittaman erityisen painavan syyn olla ilmoittamatta lähiomaiselle henkilön kiinniottamisesta.”

3 RATKAISU

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 3 §:n 1 momentin mukaan oikeusasiamies tutkii kantelun, jos sen kohteena oleva asia kuuluu hänen laillisuusvalvontaansa ja on aihetta epäillä, että valvottava on menetellyt lainvastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä taikka jos oikeusasiamies muusta syystä katsoo siihen olevan aihetta.

Kiinnitän kantelijan huomiota siihen, että oikeusasiamiehellä ei ole toimivaltaa määrätä hänen syytteestään tai muutoinkaan ottaa kantaa siihen, onko kantelija syyllistynyt asiassa rikokseen. Syytteestä päättää syyttäjä ja jos hän päättää nostaa syytteen, syyllisyyskysymyksen ratkaisee tuomioistuimien. Tässä kanteluasiassa tuleekin arvioitavaksi vain poliisin toiminta.

3.1 Kantelijan terveydentilasta huolehtiminen

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 5 luvun 1 §:n mukaan vapautensa menettäneellä on oikeus hänen lääketieteellisten tarpeidensa mukaiseen terveyden- ja sairaanhoitoon.

Saatujen selvitysten perusteella katson, että ei ole osoitettavissa, että poliisivankilan henkilökunta olisi menetellyt lainvastaisesti tai laiminlyönyt velvollisuuksiaan kantelijan terveydentilasta huolehtimisessa.

Selvitysten mukaan kantelijan sairaudet on selvitetty lain edellyttämällä tavalla, kun hänet on kiinniotettu otettu säilöön Espoon poliisivankilaan. Hänen sairautensa on tarkastettu Kela-kortista, eivätkä selvityksien antajat muista hänen tuolloin ilmoittaneen muita sairauksia.

Kantelijan pyydettyä apua ja sairaalaan pääsyä paikalle on tilattu ambulanssi, jonka henkilökunnan tekemän arvion mukaan kantelijan pitämislle poliisin tiloissa ei ole ollut terveydellistä estettä. Kantelija on sijoitettu kameravalvottuun tilaan, ja häntä on tarkkailtu myös vartijoiden kierrosten aikana.

Asia ei tältä osin anna minulle aihetta toimenpiteisiin.

3.2 Päätös yhteydenpidon rajoittamisesta

Poliisin tutkittavana on ollut rattijuopumusrikos. Komisario A:n päätös yhteydenpidon rajoittamisesta on kirjattu seuraavasti: "Vain avustajaan. Kiinniotolle ei edellytyksiä, jos voi kiinniotettuna pitää yhteyttä ulkopuolisiin."

Pakkokeinolain 4 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan esitutkinnan ollessa kesken voidaan rajoittaa kiinni otetun, pidätetyn ja tutkintavangin yhteydenpitoa muuhun henkilöön, jos on syytä epäillä, että yhteydenpito vaarantaa kiinniottamisen, pidättämisen tai tutkintavankeuden tarkoituksen. Yhteydenpitoa voidaan rajoittaa myös syyteharkinnan ja oikeudenkäynnin ollessa kesken, jos on perusteltua syytä epäillä, että yhteydenpito vakavasti vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen.

Tämän säännöksen 2 momentin mukaan yhteydenpitoa tutkintavankeuslain 8 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen kanssa ei saa rajoittaa. Yhteydenpitoa lähiomaisen tai muun läheisen kanssa ja yhteydenpitoa tutkintavankeuslain 9 luvun 12 §:ssä tarkoitetun edustuston kanssa voidaan rajoittaa ainoastaan rikoksen selvittämiseen liittyvistä erityisen painavista syistä. Yhteydenpitoa lähiomaiseen saadaan rajoittaa vain siinä määrin kuin se on välttämätöntä kiinniottamisen, pidättämisen tai tutkintavankeuden tarkoituksen toteuttamiseksi.

Pakkokeinolain esitöissä (hallituksen esitys HE 222/2010 vp) on lähiomaiseen yhteydenpidon osalta todettu muun muassa seuraavaa.

"Sinällään mahdollisuus rajoittaa yhteydenpitoa sellaiseen henkilöön on osoittautunut tarpeelliseksi esimerkiksi tapauksissa, joissa myös vangitun henkilön perheenjäsenen epäillään sekaantuneen rikolliseen toimintaan. Pakkokeinolain säännöksen sanamuoto kuitenkin mahdollistaa tulkinnan, jonka mukaan sellainen yhteydenpito voitaisiin kieltää kokonaan. Tätä voidaan pitää ongelmallisena erityisesti yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta koskevan EIS 8 artiklan perusteella. Täydellisen kaikki yhteydenpitotavat käsittävän yhteydenpitorajoituksen määräämistä voidaan pitää joissakin tapauksissa tarpeettomana senkin vuoksi, että erikseen yhteydenpidon valvonnan kautta voidaan puuttua rikoksen selvittämistä vaarantavaan yhteydenpitoon.

Mainittuja lähiomaisiin liittyviä näkökohtia voitaisiin korostaa uuteen säännökseen otettavalla määräyksellä, jonka mukaan lähiomaisen osalta yhteydenpidon rajoittaminen on mahdollista ainoastaan siinä määrin kuin se on välttämätöntä kiinniottamisen, pidättämisen tai tutkintavankeuden tarkoituksen toteuttamiseksi.” (em. HE s. 81)

- - -

”Pykälän 2 momentin kolmannen virkkeen mukaan yhteydenpitoa lähiomaiseen saataisiin rajoittaa vain siinä määrin kuin se on välttämätöntä kiinniottamisen, pidättämisen tai tutkintavankeuden tarkoituksen toteuttamiseksi. Tämän lisäksi lähiomaisen osalta edellyttäisiin 2 momentin toisen virkkeen mukaisia rikoksen selvittämiseen liittyviä erityisen painavia syitä. Nyt lisättävällä kolmannella virkkeellä tarkoitettaisiin sitä, että vähimmän haitan periaatteen ja suhteellisuusperiaatteen soveltamisen lisäksi olisi pyrittävä siihen, että lähiomaisen kohdalla ei määrätä täydellistä yhteydenpitorajoitusta. Jokin yhteydenpitorajotus voitaisiin kylläkin sulkea pois tai sen käyttöä voitaisiin rajoittaa tai valvoa lain mahdollistamalla tavalla.” (em. HE s.260)

Oikeuskirjallisuudessa on puolestaan todettu muun muassa seuraavaa.

”Yleisten periaatteiden lisäksi yhteydenpidon rajoittaminen lähiomaisen osalta edellyttää rikoksen selvittämiseen liittyviä erityisen painavia syitä, jotka on perusteltava esimerkiksi seuraavaan tapaan:

- Vapautensa menettäneen lähiomaiset ovat epäiltynä samassa rikosasiassa, mutta kaikkia ei ole vangittu.
- Laajasta talousrikosjutussa kiinniotettu rikoksesta epäilty pyrkii lähiomaisensa tai muun läheisensä avulla hävittämään omaisuuttaan tai kirjanpitoaan.

- - -

Yhteydenpidon täydellinen rajoittaminen läheiseen nähden voi siis joissakin poikkeuksellisissa tapauksissa olla mahdollista. Tällöin asia on perusteltava hyvin.” (Rantaeskola (toim.): Pakkokeinolaki – kommentaari s. 92).

Totean ensinnäkin, että tutkintailmoituksen mukaan ”Partio puhutti takakontilla istunutta miestä. Selvisi että hänen nimi on - - -. - - - puhalsi seulonta-alkometriin 0,85mg/l. - - - kertoi ajaneensa auton noin 2 tuntia aiemmin ojaan, koska väisti vastaan tullutta autoa. - - - n mukaan hän ei juonut ennen ajoa.”

Jää epäselväksi, mihin pohjautuu komisario A:n ja poliisilaitoksen esittämä siitä, että kantelija olisi väittänyt tapahtumapaikalla jonkun muun ajaneen autoa – ainakaan selvityksistä ei käy ilmi, mihin tällainen käsitys perustuisi. Sen sijaan selvitysten mukaan kyse on ollut ns. jälkinauttimisväitteestä. Näin ollen tulee arvioitavaksi, onko erityisesti jälkinauttimisväitteen perusteella ollut rikoksen selvittämiseen liittyvät erityisen painavat syyt kieltää kantelijalta yhteydenpito lähiomaisiin.

Yhteydenpidon rajoittamisen edellytyksiä arvioitaessa on pakkokeinolain 4 luvun 1 §:n sääntelyn lisäksi otettava huomioon lain 1 luvun 2 §:ssä säädetty suhteellisuusperiaate. Sen mukaan pakkokeinoja saadaan käyttää vain, jos pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tarkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaaminen ja muut asiaan vaikuttavat seikat.

Mielestäni epäiltyyn rattijuopumukseen liittyvän jälkinauttimisväitteen selvittämisen turvaamiseksi asetettavaa yhteydenpitorajoitusta lähiomaiseen on suhteellisuusperiaatekin huomioon ottaen vaikea pitää pakkokeinolain 4 luvun 1 §:n 2 momentissa edellytetyin tavoin ”erityisen painavien syiden” vaatimana.

Selvityksissä ei ole tuotu esiin, miten yhteydenpito juuri lähiomaisiin olisi tässä tapauksessa konkreettisesti vaarantanut esitutinnan tarkoitusta niin, että se oli välttämätöntä kieltää. Selvityksistä ei käy ilmi, että lähiomaiset olisivat olleet osallisia tapahtumiin tai heillä olisi edes väitetty olleen jotain osuutta tai tietoa tapahtumista.

Käsitykseni mukaan ainakaan yhteydenpidon kieltämiseen kokonaan ei ole ollut pakkokeinolain 4 luvun 1 §:n 2 momentin viimeisen virkkeen edellytyksiä, joiden mukaan yhteydenpitoa lähiomaiseen saadaan rajoittaa ”vain siinä määrin” kuin se on ”välttämätöntä” kiinniottamisen tarkoituksen toteuttamiseksi.

Korostan, että päätös yhteydenpidon rajoittamisesta tulee aina huolellisesti harkita tapauskohtaisesti. Totean, että myös tarkastuksilla on joskus havaittu, että on varsin rutiininomaisesti kielletty epäillyltä yhteydenpito muihin kuin avustajaan. Erityisesti on huomattava, että lähiomaisten osalta yhteydenpitokiellolle on laissa asetettu korotettu kynnyks ja että on otettava huomioon lainsäätäjänkin mainitsema osittainen rajoittaminen (esim. yhteydenpito valvottuna). Lain edellyttämät erityisen painavat syyt tulisi myös konkreettisesti kirjata päätökseen.

Komisario A:n menettelyn moitittavuutta arvioitaessa olen ottanut huomioon sen, että kantelijan vapaudenmenetys ja siten myös yhteydenpitorajoituksen kesto on ollut alle vuorokauden.

4 TOIMENPITEET

Saatan vastaisen varalle komisario A:n tietoon edellä esitetyn käsitykseni, että päätökselle kieltää kokonaan kantelijan yhteydenpito lähiomaisiinsa ei ole esitetty pakkokeinolain edellyttämiä perusteita. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Ilmoitan ratkaisustani myös Länsi-Uudenmaan poliisilaitokselle.